

De oudst bekende afbeelding van Enschede, ± 1524

Een kwart eeuw geleden ontdekte men op de Handschriftenafdeling van de Leidse Universiteitsbibliotheek een achttiende-eeuws kasboek, waarvan de schutbladen bleken te bestaan uit fragmenten van omstreeks 1525 gedrukte kaarten. Dit bekoorlijk stukje prille 'kartografie' toont een deel van oostelijk Nederland van de Betuwe tot Groningen, waarop geheel Overijssel, Twente en zelfs Enschede staan!

De tekenaar gebruikte geen landmeetkundige instrumenten en kon niet voortbouwen op een bekend kaartbeeld. Waarschijnlijk is deze houtsnede gedrukt in Straatsburg bij Johannes Grüniger in 1524. Het "silhouet" van de stad Enschede is geplaatst in de kring van *deelden*, *oudenzeel*, *oetmoersen*, *ruerloe*, *dotecom*, *lochem*, *diepenhem* en *ghoer*. Nota bene: *haecxberch* ligt buiten deze cirkel.

Is de stad of het huis van *enscet* of *enscete*, afgebeeld? Welke historische waarde gehecht kan worden aan de fraaie toegangspoort, de ophaalbrug, de torens en transen, valt nog te bezien. Al is deze (thans de oudst bekende) kaart van onze regio vol leemten, toch zijn er positieve elementen te vinden, als we bedenken wat er aan vooraf ging.

Reeds in 1964 stelde Mr. B. van 't Hoff vast¹ dat het afgebeelde gebied in het geheel niet met de werkelijkheid overeen-

komt. Maar voor een aandachtig kaart-lezer is op dit fragment veel moois te zien.

De afgevaardigden van het "Oversticht" naar de nieuwbenoemde bisschop, Hendrik van Beieren, zouden de kaart gebruikt hebben om hem voor te lichten over de grootte, de ligging en bewoning van ons gewest in 1524. Een commissie uit de Ridder-schap en Steden reisde met de tekening naar Heidelberg. Hoeveel af-drukken er door Grüniger gemaakt zijn is niet bekend. Dit is een uniek exemplaar. Het is een kostbare, met zorg vervaardigde houtsnede, met kerken, kloosters en steden. Dat bijvoor-beeld Hengelo en Almelo ontbreken is minder interessant dan wat er wèl op voorkomt.

Volgens Prof. Dr. Ir. C. Koeman² vormt de vroeg zestiende- eeuwse regionale kartografie een "reveil",

voortgekomen uit het verlangen naar zelf-presentatie. Renaissance dus! Een facet van opkomend positief regionalisme.

Met de ontdekking in Leiden kan onze generatie historici (ook amateurs) wel een aantal veronderstellingen wijden aan het "aanzicht" van "Enschede" door Johannes Grüniger. Zijn fraaie tekenwerk snijdt hout! De details zijn bestudering meer dan waard. Geen twee plaatsen vertonen hetzelfde silhouet. Dit intrigeert. Al ontving Johannes zijn inlichtingen uit de tweede hand – vermoedelijk van een "verkenner" vanaf een schip, varend over de rivieren Overijsselse Vecht en Oude IJssel – hij kon best wel eens heel goed geïnformeerd zijn.

Dick Taat

¹ In: Verslagen en Mededelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, nr. 79 (1964), blz. 4.

² Zie: "Geschiedenis van de kartografie van Nederland", Alphen aan den Rijn, 1983, blz. 79 e.v.